

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

©2020 МЕДИНСЬКА Т. В., РУЩИШИН Н. М., НІКОНЕНКО У. М.

УДК 336.226:334(477)
JEL: E22; G24; H25; H30

Мединська Т. В., Руцшишин Н. М., Ніконенко У. М. Податкове регулювання інвестиційної діяльності банків України

Метою статті є дослідження податкового регулювання інвестиційної діяльності банків України в сучасних умовах розвитку національної економіки; виявлення податкових стимулів і стримувальних факторів інвестиційної діяльності банківських установ при формуванні інвестиційного портфеля. Податкове регулювання банківської системи безпосередньо впливає на розвиток не лише грошово-кредитної системи, а й національної економіки загалом. Податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності банків запропоновано згрупувати залежно від механізму впливу, цілей і видів інвестицій. Проаналізовано динаміку інвестиційних вкладень та їх частки в активах банків України за останні п'ять років. Щорічне зростання частки інвестиційних вкладень в активах банків України свідчить про підвищення інтересу банків до розміщення коштів у об'єкти інвестицій. Здійснено оцінку зміни складу та структури інвестиційного портфеля банків України за 2015–2019 рр. і виявлено, що вітчизняні банки зосередили основну увагу на підвищенні ліквідності вкладень, а саме: у фінансові інструменти, які можна в будь-який момент продати за сприятливими цінами. Досліджено динаміку складу та структури портфеля цінних паперів вітчизняних банків упродовж останніх років та визначено, що найбільшу частку за 2015–2016 рр. склали ліквідні цінні папери на продаж (понад 86%), а цінні папери до погашення становили понад 10%. При розгляді структури портфеля цінних паперів банків протягом 2017–2019 рр. зазначено, що найбільше значення має питома вага інвестицій у цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, а саме – понад 70%. Дослідивши проблеми вітчизняного банківського інвестування, вважаємо, що стимулювання в даному напрямі необхідно здійснювати в аспекті створення сприятливої стабільної нормативно-правової бази та ефективного режиму оподаткування.

Ключові слова: податкове регулювання, інвестиційна діяльність банків, податкові інструменти, стимулювання інвестицій, інвестиційний портфель, портфель цінних паперів.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-316-324>

Рис.: 3. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 9.

Мединська Тетяна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, кредиту і страхування, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: tetyanamed16@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7998-4107>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/F-6372-2019>

Руцшишин Надія Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: nadiya_r@i.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1198-8582>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/F-7297-2019>

Ніконенко Уляна Михайлівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування, Українська академія друкарства (вул. Підвальна, 17, Львів, 79008, Україна)

E-mail: uliana-nikonenko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6015-6248>

UDC 336.226:334(477)
JEL: E22; G24; H25; H30

Medynska T. V., Rushchysyn N. M., Nikonenko U. M. Tax Regulation of Investment Activity of Ukrainian Banks

The article is aimed at researching the tax regulation of investment activity of banks of Ukraine in the current conditions of development of the national economy; identifying the tax stimuli and deterrent factors of investment activity of banking institutions in the formation of investment portfolio. Tax regulation of the banking system directly influences the development of not only the monetary system, but also the national economy in general. Tax instruments for stimulating investment activity of banks are proposed to be grouped depending on the mechanism of influence, goals and types of investments. The dynamics of investments and their share in the assets of Ukrainian banks over the past five years are analyzed. The annual advance in the share of investments in the assets of Ukrainian banks shows an increase in the interest of banks in placing funds into investment objects. The assessment of the change in the composition and structure of the investment portfolio of Ukrainian banks for 2015–2019 was carried out, identifying that domestic banks focused on improving the liquidity of investments, i. e., financial instruments that can be sold at any time at favorable prices. The dynamics of the composition and structure of the portfolio of securities of domestic banks in recent years was researched, determining that the largest share for 2015–2016 made the securities for sale (more than 86%), while the securities before maturity amounted to more than 10%. When considering the structure of the portfolio of securities of banks during 2017–2019, it is specified that the most important is the proportion of investments in securities, which are accounted for at fair value through other comprehensive income, namely, more than 70%. Having examined the problems of domestic banking investment, we believe that stimulation in this direction should be carried out in terms of creating a favorable stable regulatory framework and an effective taxation regime.

Keywords: tax regulation, investment activity of banks, tax instruments, investment stimulation, investment portfolio, portfolio of securities.

Fig.: 3. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 9.

Medynska Tetyana V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics (10 Tugan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: tetyanamed16@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7998-4107>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/F-6372-2019>

Rushchysyn Nadiia M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic and Financial Security and Banking Business, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: nadiya_r@i.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1198-8582>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/F-7297-2019>

Nikonenko Uliana M. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Financial and Economic Security, Accounting and Taxation, Ukrainian Academy of Printing (17 Pidvalna Str., Lviv, 79008, Ukraine)

E-mail: uliana-nikonenko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6015-6248>

Конкурентоспроможність податкової політики країни в умовах глобалізації обумовлюється здатністю розвивати національний бізнес і формувати сприятливий інвестиційний клімат через відповідний механізм оподаткування, який ґрунтується на принципах фіскальної достатності, обґрунтованості, соціальної справедливості, ефективності, гласності та прозорості. Тому сучасна політика оподаткування в контексті власної конкурентоспроможності є водночас інструментом формування інвестиційної привабливості національної економіки та її внутрішнім регулятором розвитку.

В умовах зменшення обсягів інвестицій в національну економіку дедалі більше зростає значущість банківських інвестицій у забезпеченні структурних економічних трансформацій. Водночас підвищення конкуренції в банківській сфері веде до зниження рівня маржі, що спонукає банки до пошуку нових джерел доходів, у тому числі від інвестиційної діяльності.

Податкова політика на мікрорівні переслідує мету наповнити дохідну частину казни держави для покриття бюджетних витрат, притому податкове регулювання включає комплекс заходів держави, спрямованих на повне та своєчасне формування та використання бюджетів усіх рівнів. Проте податкова політика банку на мікрорівні полягає у зниженні банківських ризиків у сфері оподаткування з метою забезпечення його фінансової стійкості, а податкове регулювання діяльності банків охоплює дії банківських установ відносно прийняття оперативних рішень, пов'язаних зі змінами умов господарювання та нормативно-правової бази.

Дослідження питань банківської діяльності, рівня податкового навантаження та механізмів оподаткування представлено у працях таких науковців: О. Дзюби, Л. Ключко, Л. Кузнецової, К. Молодіко, О. Печенко, Б. Пшик, П. Сенищ, А. Соколовської та інших. Податкове регулювання банківської діяльності на сьогодні недостатньо розглянуто, та окремі його аспекти є предметом наукових доробок таких учених, як: А. Коломієць, Н. Педченко, Л. Примостка, П. Ревентлоу, Л. Тарангул, А. Федоренко. Зважаючи на це, дослідження теоретичних засад, формування податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності банків та поглиблення його методичних аспектів, визначення напрямів активізації з метою

оптимізації впливу податків на здійснення інвестиційної діяльності банківських установ є актуальним.

Метою статті є аналіз податкового регулювання інвестиційної діяльності банків України в сучасних умовах розвитку національної економіки, виявлення податкових стимулів і стримуючих факторів інвестиційної діяльності банківських установ при формуванні інвестиційного портфеля.

Важливим елементом державного регулювання діяльності банків є податкове регулювання, яке носить подвійний характер: з одного боку, податковий механізм регулювання діяльності банків націлений на зростання податкових надходжень до державного бюджету, а з іншого – на активізацію інвестицій, стимулювання інвестиційного кредитування, що дозволить забезпечити фінансову стійкість банків і розвиток національної економіки. Тому важливим завданням податкової політики у сфері банківського бізнесу є не лише стимулювання ведення результативного банківського бізнесу, але й запобігання зловживанням від ухилення сплати податків.

Упродовж докризового періоду банківський сектор розвивався інтенсивніше порівняно з іншими галузями національної економіки, у зв'язку з чим банки були одними з найбільших платників податків держави, що забезпечувало значні податкові надходження до бюджетів різних рівнів [1]. У системі оподаткування важливе місце відводиться банкам і як податковим агентам – посередникам між державою та платниками в частині сплати та адміністрування податків і зборів суб'єктами бізнесу, і як платникам податків – згідно із законодавством вони виконують функцію суб'єктів оподаткування.

Визначаючи важливу роль банків у економічній системі, необхідно зазначити, що вони є основними кредиторами – інвесторами реального сектора економіки, а це, своєю чергою, забезпечує збільшення кількості платників податків та створення додаткових матеріальних благ і підвищення, таким чином, дохідності бюджетної системи [2, с. 119].

Податкове регулювання банківської системи безпосередньо впливає на розвиток не лише грошово-кредитної системи, а й національної економіки загалом. Стримуюча чи стимулююча податкова політика держави, безперечно, впливає і на діяльність

банків, які реагують на зміни методів та інструментів податкового регулювання банківської діяльності, що можуть як стимулювати, так і провокувати мінімізацію податкових зобов'язань банків шляхом приховування фінансових результатів чи ухилення від оподаткування. Забезпечуючи потреби держави, оптимальна податкова політика має за мету не порушувати відтворювальних процесів, котрі відбуваються у банківській сфері, у тому числі інвестиційній.

На думку О. Дзюби, «податкове регулювання банківської діяльності – це цілеспрямований комплексний процес використання засобів та інструментів впливу державної податкової політики на банківську діяльність з метою стимулювання чи стримування надання банківських послуг для отримання позитивних соціально-економічних результатів» [3, с. 204]. Чинна система оподаткування банківської діяльності прямо впливає на кінцевий фінансовий результат через податок на прибуток, котрий призводить до зменшення чистого прибутку банківських установ. Непрямому впливу податків підлягають клієнти банківських установ, які опосередковано несуть витрати банків через збільшення плати за отримані банківські послуги.

В Україні стимулювання інвестиційної діяльності в банківській сфері регламентується відповідною законодавчою базою, зокрема: Конституцією України, законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», Податковим кодексом України, Митним кодексом України, Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими акти, що регулюють відносини у цій сфері.

У своїй науковій праці Б. Пшик та О. Печенко зазначають, що стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків «варто розпочати зі створення стабільних умов розвитку економіки, що передбачає стійку нормативно-правову базу та режим оподаткування, підтримку фінансової стійкості учасників інвестиційних проектів, а також розробку чіткого механізму зниження ризикованості банківського інвестування» [4]. Стимулювання інвестиційної діяльності банківських установ можна вважати умовою держави для забезпечення результативності банківського сектора та структурної перебудови вітчизняної економіки в цілому.

Податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності банків можна згрупувати залежно від механізму впливу, цілей та видів інвестицій (рис. 1).

Залежно від механізму впливу податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності банків можна поділити на: *прямі* (звільнення від оподаткування частини коштів банків, спрямованих на фінансування капітальних вкладень) та *непрямі* (капіталізація коштів банків з подальшим списанням

їх через амортизаційні відрахування або перенесення збитків поточного року протягом певного періоду в майбутньому).

Залежно від цілей можна виділити такі напрями використання податкових інструментів:

- 1) *стимулювання регіональних інвестицій* (використання різних податкових інструментів для здійснення інвестицій у певний регіон, що дозволить провести фінансове вирівнювання розвитку регіонів (знижені ставки податку на прибуток, податкові канікули, податкові пільги при інвестуванні (реінвестуванні) капіталу, прискорена амортизація));
- 2) *стимулювання фінансових інвестицій в окремі сектори економіки* (використовується переважно для підтримки виробництва й активізації діяльності окремих галузей, пріоритетних для розвитку економіки, застосовуються прямі податкові вирахування, прискорена амортизація капітальних вкладень, знижена податкова ставка, податкові канікули, перенесення збитків на майбутнє);
- 3) *стимулювання інвестицій, пов'язаних з розвитком діяльності банків, що сприяють підвищенню зайнятості населення, поліпшенню професійної підготовки кадрів тощо* (включають прямі податкові вирахування видатків, пов'язаних з оплатою праці, податковий кредит щодо витрат, пов'язаних із професійною підготовкою та перепідготовкою кадрів, підвищенням кваліфікації персоналу, який залучений в інвестиційній діяльності банку);
- 4) *стимулювання інвестицій у цінні папери новостворених підприємств* (пільговий податковий режим надається інвесторам при створенні нових підприємств або стосовно інвестицій у цінні папери таких підприємств, оскільки останні мають особливу потребу в коштах через відсутність на початкових етапах їхньої діяльності прибутку та неможливості залучення кредитних коштів);
- 5) *стимулювання інвестицій у цінні папери підприємств, які впроваджують новітні технології* (пільги, що надаються при реструктуризації або реорганізації підприємств, наприклад продовження встановленого строку, протягом якого можна перенести збитки на майбутнє, можливість застосування спеціальних норм прискореної амортизації стосовно інноваційного устаткування та машин, отриманих при реструктуризації (реорганізації) та ін.).

Залежно від видів інвестицій податкові інструменти можна класифікувати в такий спосіб :

- 1) *орієнтовані на стимулювання капітальних вкладень* (прискорена амортизація, податкові пільги при інвестуванні або реінвестуванні капіталу);

Податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності банків	
	Залежно від механізму впливу:
	<ul style="list-style-type: none"> • прямі; • непрямі
	Залежно від цілей:
	<ul style="list-style-type: none"> • стимулювання регіональних інвестицій; • стимулювання інвестицій в окремі сектори економіки; • стимулювання інвестицій, пов'язаних із розвитком різних видів діяльності, що сприяють підвищенню зайнятості населення, поліпшенню професійної підготовки кадрів тощо; • стимулювання інвестицій у цінні папери новостворених підприємств; • стимулювання інвестицій у цінні папери підприємств, які впроваджують новітні технології
	Залежно від видів інвестицій:
	<ul style="list-style-type: none"> • орієнтовані на стимулювання капітальних вкладень; • спрямовані на розвиток і використання нових технологій; • орієнтовані на формування та використання власних джерел фінансування інвестицій; • орієнтовані на стимулювання інвестиційного кредитування; • орієнтовані на зростання обсягів продажу банківських продуктів

Рис. 1. Податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності банків

Джерело: складено за даними [5, с. 7].

- 2) *спрямовані на розвиток і використання нових технологій* (податковий кредит на НДДКР, податкові знижки на приріст видатків на програми фундаментальних наукових розробок, прямі вирахування витрат на НДДКР із оподаткованої бази, прискорена амортизація високотехнологічного устаткування, зменшення оподаткованого прибутку на суми виплачуваних дивідендів і роялті) [5, с. 8];
- 3) *орієнтовані на формування та використання власних джерел фінансування інвестицій* (зменшення встановленої податкової ставки податку на прибуток, податкові канікули, перенесення збитків на майбутнє);
- 4) *орієнтовані на стимулювання інвестиційного кредитування* (зменшення податкового навантаження з метою підвищення інвестиційної діяльності банків через зростання доходності від інвестиційного кредитування);
- 5) *орієнтовані на зростання обсягів продажу нових банківських продуктів* (пільговий режим оподаткування щодо здійснення інвестицій у напрямку урізноманітнення банківських продуктів).

Враховуючи вплив податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності, банк формує інвестиційну політику, яка повинна передбачати:

- ✦ пріоритетні напрями інвестування з урахуванням очікуваних доходів і ризику та на цій основі відбір відповідних інвестиційних проектів;
- ✦ загальний обсяг довгострокових інвестицій щодо вкладень у цінні папери;

- ✦ граничну величини інвестиційного кредиту на одного позичальника;
- ✦ механізм реалізації (здійснення) інвестицій, у тому числі можливості об'єднання коштів і системи участі у фінансово-промислових групах;
- ✦ способи контролю за реалізацією інвестицій і санкцій до них.

У процесі реалізації інвестиційної політики формується інвестиційний портфель банку, диверсифікований за ступенем доходності та ризику, тому важливо розглянути динаміку інвестиційних вкладень, склад і структуру інвестиційного портфеля банків України впродовж останніх років.

Динаміку інвестиційних вкладень та їх частки в сукупних активах банків України за 2015–2019 рр. наведено в *табл. 1*.

За даними *табл. 1* спостерігаємо збільшення активів банків України на 730 057 930 тис. грн, або в 1,6 разу, які на початок 2020 р. склали 1 982 628 373 тис. грн. Суми інвестиційних вкладень банків за 2015–2019 рр. також зросли на 211 798 262 тис. грн, або в 2,15 разу, тобто з 183 542 347 тис. грн на 01.01.2016 р. до 395 340 609 тис. грн на 01.01.2020 р. Упродовж 2015–2017 рр. розмір банківських інвестицій зріс у 2,1 разу, проте протягом 2018 р. він зменшився на 67 618 908 тис. грн і на кінець 2019 р. перевищив обсяг кінця 2017 р.

За досліджуваний період частка інвестиційних вкладень в активах банків України зросла на 5,34% і на початок 2020 р. склала 19,94%. Найбільшого значення даний показник досяг на початок 2017 р. (22,71%) і

Динаміка інвестиційних вкладень та їх частки в активах банків України за 2015–2019 рр.

Показник	На 01.01.2016 р.	На 01.01.2017 р.	На 01.01.2018 р.	На 01.01.2019 р.	На 01.01.2020 р.	Відхилення (+/-) 2019/2015 рр.
Інвестиційні вкладення, тис. грн	183 542 347	285 823 378	393 798 428	326 179 520	395 340 609	211 798 262
Активи банків України, тис. грн	1 252 570 443	1 258 643 603	1 876 037 016	1 934 709 572	1 982 628 373	730 057 930
Темп приросту інвестиційних вкладень, %	13,82	55,76	37,78	-17,0	21,20	7,38
Частка інвести- ційних вкладень в активах банків України, %	14,65	22,71	20,99	16,86	19,94	5,34

Джерело: складено за даними [6].

на початок 2018 р. (20,99%). Щорічне зростання частки інвестиційних вкладень в активах банків України свідчить про підвищення інтересу банків до розміщення коштів у об'єкти інвестицій.

Банки України найбільших темпів приросту інвестиційних вкладень досягли на початок 2017 р. (55,76% порівняно з початком 2016 р.) і на початок 2018 р. (37,78% по відношенню до початку 2017 р.). На 01.01.2020 р. даний показник становив 21,20% порівняно з 01.01.2019 р.

Динаміку складу інвестиційного портфеля банків України за 2015–2019 рр. наведено в табл. 2.

Дані табл. 2 свідчать про те, що впродовж аналізованого періоду в банках України відбулося зростання суми інвестиційного портфеля за рахунок збільшення вкладень в цінні папери на 215 567 423 тис. грн, або в 2,3 разу, тобто з 163 151 521 тис. грн на 01.01.2016 р. до 378 718 944 тис. грн на 01.01.2020 р. Це зумовлено тим, що вітчизняні банки зосередили основну увагу на підвищенні ліквідності вкладень, а саме: у фінансові інструменти, які можна в будь-який момент продати за сприятливими цінами.

Інвестиції банків в асоційовані та дочірні компанії за 2015–2019 рр. мали тенденцію до зменшення – з 1 075 958 тис. грн на 01.01.2016 р. до 424 816 тис. грн на 01.01.2020 р., тобто в 0,4 разу, або на 651 142 тис. грн. Аналогічно зменшилися вкладення в інвестиційну нерухомість в 0,8 разу, тобто на 3 118 019 тис. грн, і на початок 2020 р. вони склали 16 196 849 тис. грн.

Графічно динаміку структури інвестиційного портфеля банків України за 2015–2019 рр. зображено на рис. 2.

На рис. 2 спостерігаємо, що за досліджуваний період найбільшу частку в інвестиційному портфелі банків України займають вкладення в цінні папери,

а саме – понад 90%. На 01.01.2018 р. і на 01.01.2020 р. їх частка становила понад 95%. Питома вага інвестиційної нерухомості в інвестиційному портфелі банків України за 2015–2019 рр. зменшилася з 10,52% на 01.01.2016 р. до 4,10% на 01.01.2020 р., тобто на 6,42%.

Поряд із цим спостерігаємо, що частка інвестицій в асоційовані та дочірні компанії в загальній сукупності вкладень банків України складала менше 1% і за останніх п'ять років зменшилася на 0,48%, а на початок 2020 р. становила 0,11%.

Динаміку складу портфеля цінних паперів банків України за 2015–2019 рр. наведено в табл. 3.

Портфель цінних паперів банків України впродовж 2015–2016 рр. складався із цінних паперів у портфелі банку на продаж та цінних паперів у портфелі банку до погашення (див. табл. 3). За відповідний період зросли інвестиції: в цінні папери в портфелі банку на продаж – у 1,7 разу, тобто на 94 018 632 тис. грн, та цінні папери в портфелі банку до погашення – в 1,4 разу на суму 8 707 186 тис. грн.

За період з початку 2017 р. до початку 2020 р. склад портфеля цінних паперів банків України змінився. До його складу входили цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, та цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю. На 01.01.2020 р. сума вкладень у цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, складала 207 105 353 тис. грн, що на 68 236 266 тис. грн менше, ніж на 01.01.2018 р. Проте інвестиції в цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю, зросли на 70 302 121 тис. грн і на початок 2020 р. склали 171 613 591 тис. грн.

Графічно динаміку структури портфеля цінних паперів банків України за 2015–2019 рр. зображено на рис. 3.

Динаміка складу інвестиційного портфеля банків України за 2015–2019 рр., тис. грн

Показник	На 01.01.2016 р.	На 01.01.2017 р.	На 01.01.2018 р.	На 01.01.2019 р.	На 01.01.2020 р.	Відхилення (+/-) 2019/2015 рр.
Інвестиційний портфель банків України, у тому числі:	183 542 347	285 823 378	393 798 428	326 179 520	395 340 609	211 798 262
Інвестиції в цінні папери	163 151 521	265 877 339	376 653 089	309 136 713	378 718 944	215 567 423
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	1 075 958	887 392	827 420	457 399	424 816	-651 142
Інвестиційна нерухомість	19 314 868	19 058 647	16 317 919	16 585 408	16 196 849	-3 118 019

Джерело: складено за даними [6].

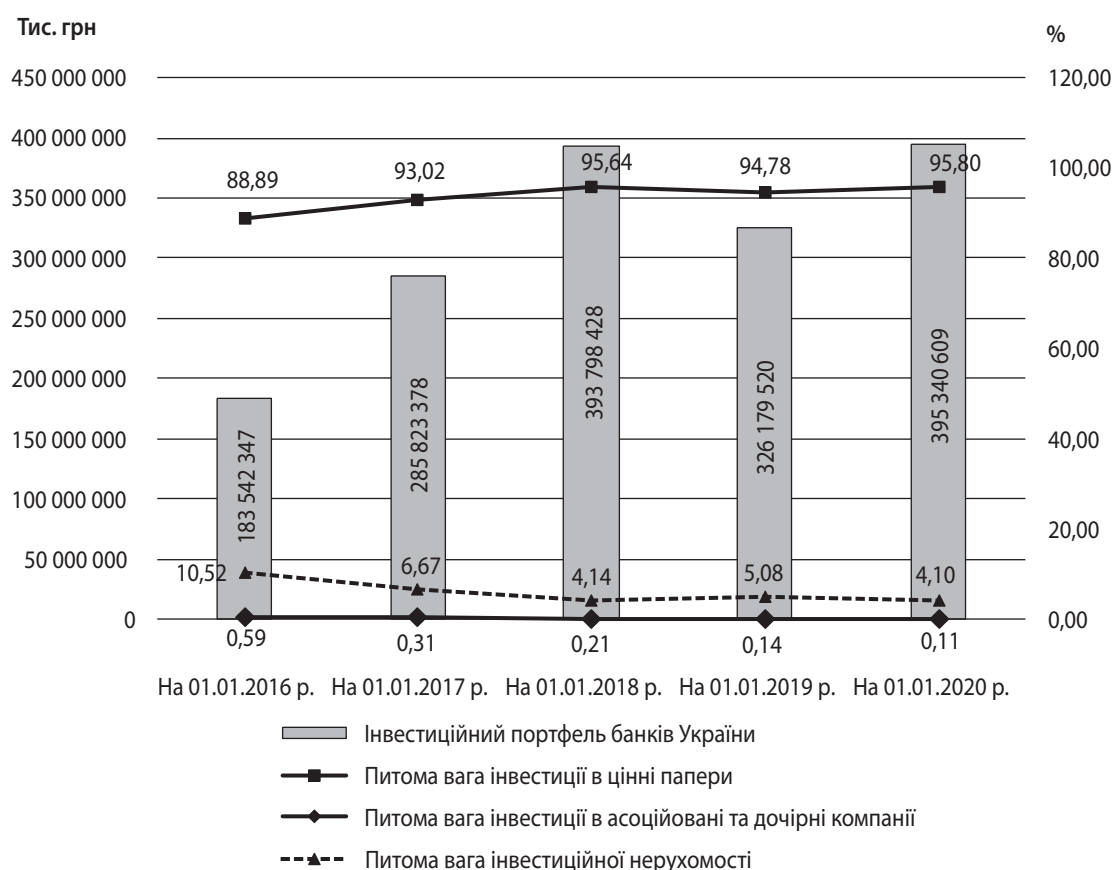

Рис. 2. Динаміка структури інвестиційного портфеля банків України за 2015–2019 рр.

Джерело: складено за даними [6].

Найбільшу частку в структурі портфеля цінних паперів банків України за 2015–2016 рр. склали ліквідні цінні папери в портфелі банку на продаж (понад 86%), а цінні папери в портфелі банку до погашення становили понад 10%. Розглядаючи структуру портфеля цінних паперів банків протягом 2017–2019 рр., можна зазначити, що найбільшого зна-

чення набула питома вага інвестицій у цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, а саме – понад 70%. Питома вага вкладень банків у цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю, на 01.01.2018 р. складала 26,90%, проте до початку 2020 р. вона зросла до 45,31%, тобто на 18,41%. Структура портфеля цін-

Динаміка складу портфеля цінних паперів банків України за 2015–2019 рр., тис. грн

Показник	На 01.01.2016 р.	На 01.01.2017 р.	На 01.01.2018 р.	На 01.01.2019 р.	На 01.01.2020 р.	Відхилення (+/-) 2019/2015 рр.
Портфель цінних паперів банків України, у тому числі:	163 151 521	265 877 339	376 653 089	309 136 713	378 718 944	215 567 423
Цінні папери в портфелі банку на продаж	140 598 153	234 616 785	–	–	–	–140 598 153
Цінні папери в портфелі банку до погашення	22 553 368	31 260 554	–	–	–	–22 553 368
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	–	–	275 341 619	234 069 274	207 105 353	207 105 353
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	–	–	101 311 470	75 067 439	171 613 591	171 613 591

Джерело: складено за даними [6].

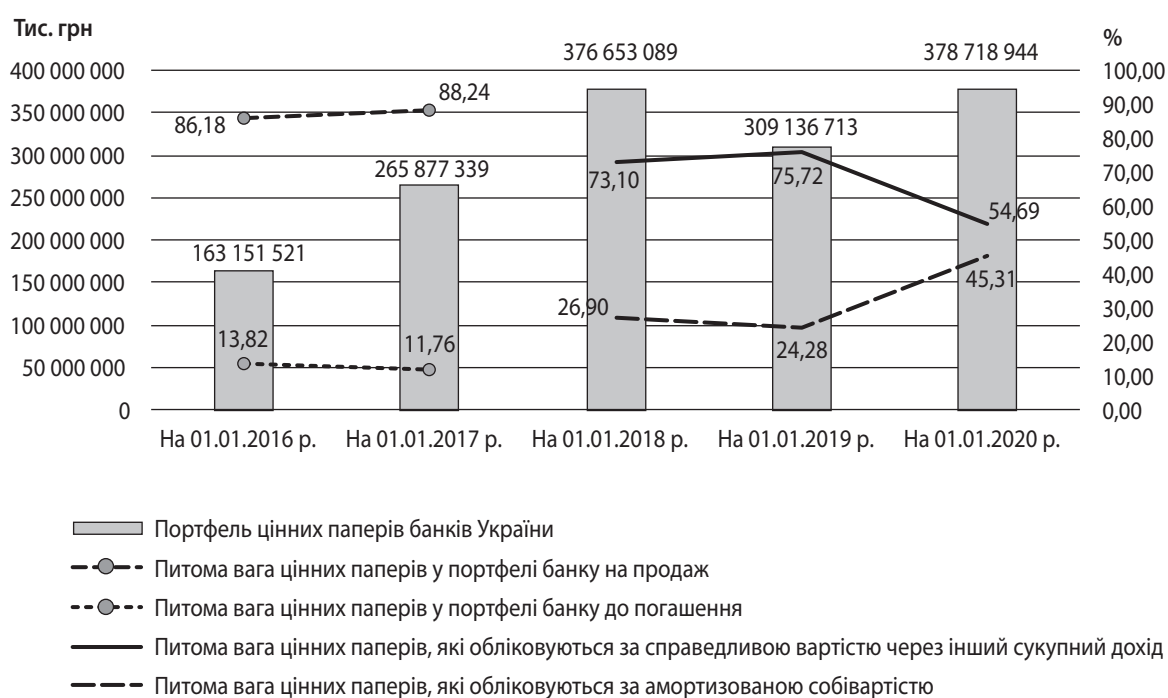

Рис. 3. Динаміка структури портфеля цінних паперів банків України за 2015–2019 рр.

Джерело: складено за даними [6].

них паперів банків України на 01.01.2020 р. була сформована майже навіл із двох вище зазначених видів цінних паперів.

Розглянувши інвестиційні вклади банків за видами, можна стверджувати, що «достатня за обсягом

та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їхньої прибутковості. Зміцнення ресурсної бази сприяє підвищенню можливостей банків у сфері здійснення інвестиційної діяльності» [7, с. 264].

Податкова політика є важливим інструментом регулювання інвестиційної діяльності банків. Якщо держава прагне залучити банки до інвестиційної діяльності, вона повинна дбати про збереження задовільного рівня дохідності банків. Саме тому використання ставки оподаткування доходів, що отримані від інвестиційної діяльності, на загальних умовах не заохочує банки віддавати перевагу інвестуванню [8, с. 80]. Тому важливо запровадити пільги щодо оподаткування доходів від інвестиційних операцій банків.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи проблеми вітчизняного банківського інвестування, слід зазначити, що стимулювання в даному напрямі необхідно розпочати зі створення належних умов розвитку економіки країни в цілому, вжиття заходів щодо підтримки фінансової стійкості інвестиційних проектів, створення сприятливої стабільної нормативно-правової бази та ефективного режиму оподаткування у сфері здійснення банківського інвестування.

Проаналізовано динаміку інвестиційних вкладень та їх частки в активах банків України за останні п'ять років. Відповідно, щорічне зростання частки інвестиційних вкладень в активах банків України свідчить про підвищення зацікавленості банків у розміщенні коштів у об'єкти інвестицій.

Здійснено оцінку зміни складу та структури інвестиційного портфеля банків України за 2015–2019 рр. і виявлено, що вітчизняні банки зосередили основну увагу на підвищенні ліквідності вкладень, а саме: у фінансові інструменти, які можна в будь-який момент продати за сприятливими цінами.

Досліджено динаміку складу та структури портфеля цінних паперів вітчизняних банків упродовж останніх років і визначено, що найбільшу частку у структурі портфеля цінних паперів банків України за 2015–2016 рр. склали ліквідні цінні папери в портфелі банку на продаж (понад 86%), а цінні папери в портфелі банку до погашення становили понад 10%. При розгляді структури портфеля цінних паперів банків протягом 2017–2019 рр., зазначено, що найбільшого значення здобула питома вага інвестицій у цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, а саме: понад 70%.

Аналіз інвестиційних вкладів банків за видами дозволяє стверджувати, що достатня за обсягом і належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їхньої прибутковості.

Щодо податкового регулювання інвестиційної діяльності банків України, пропонуємо застосовувати податкові інструменти стимулювання, які нами згруповані залежно від механізму впливу, цілей і видів інвестицій.

З метою податкового стимулювання банків України до інвестиційної діяльності пріоритетне значення має запровадження:

- 1) пільг з оподаткування та резервування залежно від складу портфеля цінних паперів і заохочення в такий спосіб комерційних банків займатися довгостроковими вкладеннями коштів в економіку країни [9];
- 2) зниження ставок податку на прибуток за кредитами банківських установ, які скеровуються на активізацію інноваційно-інвестиційних проектів та підвищують інноваційний потенціал;
- 3) звільнення банків від сплати податку на прибуток за інвестиційними кредитами, які спрямовуються відповідно до урядових програм на фінансування розвитку пріоритетних галузей економіки;
- 4) введення спеціальних режимів оподаткування для активізації інвестиційної діяльності банків на регіональному рівні;
- 5) податкові канікули зі сплати податку на прибуток, який скеровується на капіталізацію банку та поживить інвестиційну активність банку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Головнєв С. ТОП-100 платників податків за півроку 2019. URL: https://biz.censor.net/resonance/3150397/top100_platnikv_podatkv
2. Сенищ П. М. Податкове стимулювання розвитку банківської діяльності в забезпеченні економічного зростання. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. Вип. 4. С. 117–127.
3. Дзюба О. В. Податкове регулювання банківської діяльності в Україні та визначення його пріоритетних функцій. *Економічний вісник університету [Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди]*. 2011. № 17/1. С. 203–209.
4. Пшик Б. І., Печенко О. О. Актуальні проблеми розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 2. С. 24–32.
5. Мединська Т. В. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2010. 22 с.
6. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>
7. Руцишин Н. М. Фінансові ресурси банків та особливості їх формування в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія «Економіка і управління»*. 2014. Вип. 30. С. 263–279.
8. Деревко О. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектору. *Банківська справа*. 2016. № 6. С. 76–83.
9. Ігнатченко Н. М. Глобальні передумови інтенсифікації інвестиційної діяльності комерційних банків України. *Збірник наукових праць «Міжнародні відносини». Серія «Економічні науки»*. 2016. № 9. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3069/2757

REFERENCES

- Derevko, O. "Shliakhy pidvyshchennia rivnia kapitalizatsii bankivskoho sektoru" [Ways to Increase the Level of Capitalization of the Banking Sector]. *Bankivska sprava*, no. 6 (2016): 76-83.
- Dziuba, O. V. "Podatkove rehuliuвання bankivskoi diialnosti v Ukraini ta vyznachennia yoho priorytetnykh funktsii" [Tax Regulation of Banking Activity in Ukraine and Determination of its Priority Functions]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu [Pereiaslav-Khmelnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu im. H. Skovorody]*, no. 17/1 (2011): 203-209.
- Holovnov, S. "TOP-100 platnykiv podatkov za pivroku 2019" [TOP-100 Taxpayers for the First Half of 2019]. https://biz.censor.net/resonance/3150397/top100_platnykiv_podatkv
- Ihnatchenko, N. M. "Hlobalni peredumovy intensyfikatsii investytsiinoi diialnosti komertsii bankiv Ukrainy" [Global Preconditions for Intensification of Investment Activity of Commercial Banks of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats «Mizhnarodni vidnosyny». Seriia «Ekonomichni nauky»*. 2016. http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3069/2757
- Medynska, T. V. "Podatkove stymuliuвання investytsiinoi diialnosti v Ukraini" [Tax Incentives for Investment Activity in Ukraine]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08*, 2010.
- Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy. <http://www.bank.gov.ua>
- Pshyk, B. I., and Pechenko, O. O. "Aktualni problemy rozvytku bankivskoi investytsiinoi diialnosti v Ukraini" [Actual Problems of Banking Investment in Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 2 (2014): 24-32.
- Rushchysyn, N. M. "Finansovi resursy bankiv ta osoblyvosti yikh formuvannia v suchasnykh umovakh" [Financial Resources of Banks and their Formation Features in Modern Conditions]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnogo ekonomiko-tekhnologichnoho universytetu transportu. Seriia «Ekonomika i upravlinnia»*, no. 30 (2014): 263-279.
- Senyshch, P. M. "Podatkove stymuliuвання rozvytku bankivskoi diialnosti v zabezpechenni ekonomichnoho zrostantia" [Tax Incentives of Banking Activities Economic Growth]. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii*, no. 4 (2016): 117-127.

УДК 336.71
JEL: G21

СУТНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ: СТАН І ПРОБЛЕМИ

©2020 **ВЯДРОВА І. М., МОРОЗОВ М. В.**

УДК 336.71
JEL: G21

Вядрова І. М., Морозов М. В. Сутність конкурентоспроможності в банківському секторі: стан і проблеми

Метою статті є уточнення змісту поняття «конкурентоспроможність банку», а також аналіз стану та проблем забезпечення конкурентного середовища в банківській системі України. Досліджено сутність банківської конкуренції та проведено критичний аналіз підходів до розуміння поняття «конкурентоспроможність банку». Під поняттям «конкурентоспроможність банку» запропоновано розуміти інтегральну характеристику, яка відображатиме реальні та потенційні можливості банку створювати та просувати на ринок конкурентоспроможні продукти та послуги, що відповідають усім вимогам клієнтів, займати й утримувати стійкі позиції на ринку банківських послуг. Проведено аналіз конкурентного середовища в банківському секторі України. Також проаналізовано розподіл чистих активів банків за групами: державні, іноземні, приватні та окремо ПриватБанк. Оцінка рівня концентрації в банківському секторі здійснена за допомогою розрахунку індексу Херфіндаля – Хіршмана за рівнем загальних і чистих активів, а також за ринком депозитів фізичних осіб. За виявленою динамікою зроблено однозначний висновок про те, що банківський сектор України є низькоконцентрованим. У цілому проведений аналіз конкурентного середовища засвідчив позитивні тенденції та збільшення рівня конкурентоспроможності банків. Виділено проблеми, які продовжують негативно впливати на рівень конкурентоспроможності банків, серед яких: значна частка державних банків; проблеми у кредитуванні великого бізнесу, а також у цілому низький рівень капіталізації українських банків порівняно із зарубіжними кредитними установами; недостатня порівняно із зарубіжними банківськими ринками кількість пропонувананих банками продуктів та послуг.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність банку, конкурентне середовище, вільна конкуренція, недобросовісна конкуренція.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-324-330>

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 9.

Вядрова Інна Миколаївна – кандидат економічних наук, професор, заступник директора з навчально-методичної роботи, Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут» (просп. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: viadrovainna@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4674-8754>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/P-1813-2015>

Морозов Михайло Валентинович – магістрант, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: mh.morozov17@gmail.com

UDC 336.71
JEL: G21

Viadrova I. M., Morozov M. V. Essence of Competitiveness in the Banking Sector: The Status and Problems

The article is aimed at closer defining the content of the concept of «bank competitiveness», as well as analyzing the status and problems of ensuring a competitive environment in the banking system of Ukraine. The essence of banking competition was researched and a critical analysis of approaches to understanding